

Cservenák Róbert

RÁDIÓÁLLOMÁSAINK PROGRAMKULTÚRÁJA

Temettük már a rádiót is, a színházat is, a televíziót is, meg sok mást. Temettük mindegyiket, nem is egyszer. A helyzet mégsem volt olyan kritikus, hogy a beteg állapota ne javult volna. Minket most pillanatnyilag a rádió érdekel. Ezen belül is egyre összpontosítunk csak: arra, ami közvetlenül hat ránk. Ez pedig a napi és a heti műsor. Hogyan rendeződnek egymás mellé különböző profilú, tartalmú, rendeltetésű adások, milyen reakciókat válthatnak ki a hallgatóból. Lévén, hogy a rádió a legelterjedtebb technikai vívmányok közé tartozik, nyilvánvaló, hogy egy bizonyos műsort sokféle képzettségű és igényű ember hallgathat egy időben. A problémák egy részének, mint később látni fogjuk, ez is alapja lehet.

Az alábbiakban néhány hazai rádióállomás programjaiba pillantunk bele. Vizsgálódásunk tárgya a műsorkultúra. A felölelt periódus az utóbbi két év tapasztalatait foglalja magába, de a „közelség” kedvéért a példák jó része (főleg egyedi jellegű műsorok esetében) a közelmúltra támaszkodva mondja el mindazt, ami már egy jóval korábbi műsor kapcsán is felmerülhetett.

Az egyes adók műsorait egymástól diszkrét távolságban figyeljük meg, mintha pillanatnyilag csak az az adó létezne, azzal a feltétellel, hogy más adók műsoraival történő összehasonlításuk lehetőségét nyitva hagyjuk.

Vannak tehát: — informatív,
— szórakoztató,
— oktató-nevelő és
— kulturális igényeket kielégítő műsorok.

Főleg az utóbbi hárommal foglalkozom. Mint látni fogjuk, ezek a határok egyes esetekben elmosódnak, de erre, az adott helyen külön is felhívom a figyelmet.

Nemcsak technikai, de fiziológiai okok miatt történhetett meg, hogy

egyed adók műsoraiba tágabban bele tudtam látni. Ebből kifolyólag tehát a következő rádióállomásokkal foglalkoztam:

Belgrád 1., 2., 3.

Zágráb 1., 2., 3.

Újvidék 1. és URH, valamint

a Szabadkai Rádió műsoraival.

Összintén sajnálom, hogy Szlovénia egyetlen URH sávú adóját sem áll módomban vizsgálat tárgyává tenni.

BELGRÁD 1.

Az *Éjjeli műsor* (Noctni program) bármennyire is elkerüli a figyelmét sok hallgatónak, szerepénél és helyzeténél fogva is jelentős űrt tölt ki. A műsor időtartama közel 4, pénteken és szombaton pedig 5 (ekkor egyébként Éjszakai varieté néven fut újabban) óra. Ez az egyik probléma. A másik pedig abból ered, hogy a szó szoros értelmében éjjeli, ugyanis éjfél után kezdődik és reggelig tart, tehát felvetődik a kérdés: Kinek szól?

Időtartama alapján joggal sorolható a maratoni műsorok közé. Éppen ezért könnyen lapossá, unalmassá, egyszínűvé válhat. 4—5 órán át kell tehát a közönség figyelmét ébren tartania úgy, hogy azzal ne zavarja. Miért? Kétségtákvül, akik ebben az időben is ébren vannak, azok különleges helyzetüknek köszönhetik azt. Kik ezek az emberek? Elsősorban a harmadik műszak munkásai. Azután azok, akik lakásuk nyugalját felhasználva kreatív munkát végeznek (tervezők, egyéb intellektuális, tudományos munkával foglalkozók), tanulók, de elsősorban egyetemisták, házi összejövetelek társasága, valamint a betegek, akiknek egyetlen társa a rádió.

Két probléma van itt: az elvárás, amit a hallgatók támasztanak a műsorral szemben és az, amit a műsor ténylegesen nyújtani tud. A harmadik műszak munkása nem szeretne a munkahelyén elaludni (az éjjeli műszaknak ez jelentős fiziológiai problémája volt és lesz is mindig), de ugyanakkor az is zavarja, ha a *külső médium* (rádió) túlságosan is önmagára terebi a figyelmet a *belső médiummal* (munka tárgyával) szemben. Következésképpen magunk is könnyen beláthatjuk. Az intellektuális munkával foglalkozókra is többnyire ez vonatkozik, azzal a lényeges különbséggel, hogy míg ők az otthon megszokott, családi környezetben dolgoznak, addig a harmadik műszak embere a gépek mellett (többnyire monoton zajban). Nos, a rádió hangja a monoton háttérzajt (ami lehet csönd is) hivatott ellensúlyozni, ugyancsak a háttérzaj szerepében. Ez a háttérzaj azonban, ha kell, könnyen előtérbe helyezhető legyen: fontos információ közlése esetén, munkaközi szünetben felszabadulás, relaxáció stb. Azok pedig, akik nem dolgoznak, szórakozni és művelődni szeretnének mellette. Ilyen és hasonló elvárásokkal áll szemben a műsort realizáló munkacsoport. Mit tud megvalósítani mindebből?

Engedjék meg, hogy visszatérjek arra a napra, amikor először fedeztem fel az Éjjeli műsort. Kellemesen meglepődtem az újdonságon. Az indító zene alapján önkéntelenül is arra kellett gondolnom, hogy olyanokhoz szól, akik „csendes” munkát végeznek, éppen nyugovóra térnek vagy álmatlanság gyötri őket, hogy egyszerűen az emóciók műsora. A kezdő, nyugodt, sőt szentimentálisan lágy zeneszám éppenséggel teljesen megfelelt ezeknek a követelményeknek. Örömöm azonban mindössze negyed óráig tartott, mert utána a zene nehéz fajsúlyúvá vált; egyszóval már nem altatott, hanem ébresztett. És rá kellett jönnöm, hogy ez másként nem lehet, amikor a csupán néhány ezer hozzám hasonló helyzetűhöz képest néhány tízezer áll velünk szemben, akik ezzel ellentétben éppen ébren szeretnének maradni.

Most nem is az a lényeges, hogy milyen elvárásaim voltak, hanem az, hogy a kérdés jogos: miért ilyen az indítás? Vajon szükséges-e ez a sokkhatás? A nagy többség számára kétségtelenül az. Ha már így kívánták indítani a műsort, akkor sokkal jobb lett volna a lassú, de alapjában véve figyelemlelkőtő zene. Egy példa: Rodrigo Concerto Aranjuezének második tétele gyönyörű háttér és előtér is egyben. Bár kifejezetten emocionális zene, nem érzelgős, ellentétben a felhasznált nyitással. Elég halk ahhoz, hogy ne legyen erőszakos, de képtelen altatni, mert zenei fejlődésében az állandó mozgást érzékelteti. Másrészt közzismertebb és közkedveltebb melódiát hirtelen említeni sem tudnék.

Hogy a kezdőt valóban nehézkes volt, ezt ők maguk igazolták azzal, hogy egy idő után fokozatosan elmaradt az altató negyedóra, később a bevezető zene is. Ekkor meg a hallgatóság tiltakozott. Megszokták, elvárták, hozzáérttek. Mit lehetett tenni, mint újra visszatérni hozzá.

Az egész műsort eredetileg sok zenével és kevés szöveggel tervezték meg. Szórakoztató jellegűnek készült. Nem maradt csupán az. A pszichológus-, jogász- és egyéb szakértők tanácsadásaival bővítették az eredeti vázat. Elvitathatatlan sikerei voltak és vannak ezeknek a betóteknek. Az érdeklődés oly magasra csapott, hogy sokszor a befutott kérdések száma meghaladta a blokk időbeli keretét — a kérdések egy része megválaszolatlan maradt. Itt lépte át a műsor a szórakoztatás határát. Ezek a részek tették informatívvá is, természetesen nem a megszokott mindennapi hírek értelmében.

Mikor vált kulturális jellegűvé? Például akkor, amikor egy mindenre elszánt művészcsoport telefonhívásra húsz percen belül házhoz ment és tízegynéhány percen kis darab előadásával igyekezett a hívó fél magányán enyhíteni. Vagy például akkor, amikor az opera, a komolyzene, az irodalom bevonult a műsorba.

De engedjenek meg egy észrevételt: az idő nem megfelelő egy-egy hosszabb lélegzetű mű, alkotás előadására, mert könnyen sávossá teheti a műsort. Annak pedig ugyancsak kisebb a hatása, ha például egy órán át rövid válogatását adjuk egy meghatározott műfaj darabjainak. Ez a megállapítás egyébként a szórakoztató zenére is érvényes.

Ez a maratoni műsor igazi szépségét, sokoldalúságát és értékeit csak

akkor tudja teljes egészében a hallgató elé tárni, ha kollázsszerűen épül fel vissza-visszatérő elemekből. Csakhogy ez sokkal nehezebb. Akkor nagyon kell ügyelni az apró kockák összeillesztésére.

Ismeretes, hogy a figyelem (munka közben) 25—35 perc alatt lényegesen esik, gyengül a koncentráció, fáradtság, elcsigázottság áll be. Ezt egy 5—10 perces pihenővel ki lehet küszöbölni. Ha egyműfajú vagy fajsúlyú műsörtömböt erőltetnek a hallgatóra 50 percen át, ahogy ez számtalanszor megfigyelhető volt, akkor nemcsak a más munkát végző számára, hanem a kizárólag a rádióra összpontosító számára is megnehezítik a koncentráció huzamosabb fenntartását. Amazt zavarja munkájában az egyhangú háttérzaj, emezt pedig untatja a műsor.

Az Éjjeli műsornak még sok rejtett potenciálja van. Az egyik, a műsordinamika fokozottabb kihasználása. Az együttes igen jól képzett, igyekeznek változatosságot bevinni a munkájukba, a „közönséget” is aktív résztvevőkké emelik. Bár néha egy-egy nap kevésbé sikeres, érezhetően nagy az akarás és nem fenyeget az ellaposodás veszélye — egyelőre.

A szombat délutánokat egy kollázsműsor jellemzi amelyben többek között az 5. dimenzió, *Az opera páholyában* és más állandó jellegű betétek szerepelnek. Talán a köznép művelődésére szánták, talán általános tudást, ismereteket adhatna, talán specifikusat is. Talán kulturális szükségleteket elégíthetne ki, talán tudományos információt tartalmazhatna és végül, talán fűszerezett népi humorral szórakoztathatna. Ezzel szemben (nem talán — biztosan:) egyiket sem tartalmazza. Arra törekedtek, hogy mindezt beleszőjjék a délutánba, de csak beleerőszakolni tudták. Színészek tereferélnek itt a kultúráról, tudományról, szórakoztatásról, művelődésről, meg ki tudja még, miről, de a színészek az „oktalan, bárgyú” paraszt gúnyját öltik magukra. Aztán van közöttük egy-egy „okos”, aki a „butáknak” megmagyarázza butaságának mibenlétét. Eközben önmagát és a másikat is a röhej tárgyává teszi. Legtöbbször az operát és a tudományos vívmányokat célba véve oktatják ki egymást, miközben a legidétlenebb szó- és gondolatjátékok kerülnek előtérbe. Ha a munkacsoport eredeti szándéka az volt, hogy műveljék és szórakoztassák a hallgatóságot, akkor ezt valószínűleg az analfabétáknak szánták. Ha arra akartak rámutatni, hogy milyen silány műveltséggel rendelkezik az emberek nagy része, hogy mennyire közönségesen, laposan és érdektelenül viselkednek a modern vívmányokkal szemben, akkor ezt a céljukat sem érték el. Az alany nem ismert a tárgyban önmagára. Jól szórakozott az interpretáló művészek szövegén, csak közben elfelejtette észrevenni, hogy helyette beszélnek. Bár formai és elvi, logikai egység következetesen megvalósul a műsorok folyamán, éppen ezért nem járulhat hozzá az egységes, jó kép kialakításához. Csak sajnálkozhatunk azon, hogy egy ilyen koncepciójú műsor már hosszú ideje csak azért életképes, mert a fejlődésükben egyesek következetesen csukott szemmel vezetnek és vezetettek.

Találkozások — zenei újdonságok (16.15-től, hétfőtől péntekig)

Valamikor az *Együtt a zenével* elnevezésű adás megszűnte után indult. Akkor attól tartottam, hogy gyengébb lesz, szintelen, unalmas, szétforgácsolt, több szöveggel, mint zenével, most viszont örülök neki. Sokkal komplettebb, színesebb, mozgalmasabb és ami lényeges — végre aktuális.

Aktuális benne az, hogy a mai zenei élettel foglalkozik (főleg a miénkkel, de azért gyakran kitekint). Megszólaltat hazai és külföldi művészeket szóban és zenével egyaránt. Fesztiválokra, zenei rendezvényekre, találkozókra, versenyekre visz el. Nagy szerephez jut az ifjú művészgárda — ezzel is hangsúlyozva a fiatalok helyzetét e téren. Régi alkotások elevenednek meg új, friss, még kicsit járatlan kezek alatt. Új művek lépnek közelebb a széles közönséghez. A hazai szerzők módot és alkalmat kaptak arra, hogy műveiket saját, eredeti melegségükben közöljék a tömeggel.

A műsor az éterben széthúzza a koncerttermek gátló falait, tantermekbe lopja be a világosságot. „A zene mindenkié” — úgy tűnik, ezt az elvet igyekeznek megvalósítani itt is. Mindenkihez szól a maga egyszerű nyelven, de egyszerűségében magas kulturális színvonalon tud maradni. Eppen ezért élvezetes és örömteljes dolog, hogy nem süllyedt le a riportműsor színvonalára.

Összefoglalva: érdekes, változatos, újszerű és aktuális; sok erő van már benne, de még sok hiányzik is belőle. Olyanná kell válnia, mint a szignálzenéjének — hömpölygővé, magabiztossá és erőteljessé. A cél nemes, az eszköz és a mód nem kevésbé.

Esti kívánságműsor

A törzsvendég. És mint szokott lenni, az „Ő” tulajdonságait a pincér úgy kiismeri, hogy megfelelkezik azok tulajdonság-karakteréről. Több generáció szokott hozzá ehhez a műsorhoz, amelyben a dolgozó, a hallgató kívánságára forgatnak le egy-egy zeneszámot a szórakoztatóipar valamelyik már bepókhálósodott, vagy éppen még gőzölgő termékéből. A számok között valamelyik munkaszervezet munkáját, termékeit, munkáit és gondjait ismerhetjük meg. Eddig a jelenlegi tartalmáról.

Mondottuk: kívánságműsor. Érdekes, hogy a megkérdezettek szinte valamennyien vagy népzénet, slágert vagy táncczenét kérnek. Itt-ott előfordult már, hogy hallottunk egy igényesebb kérést is (rövid klasszikus tánc, nápolyi dalok), de itt aztán pont. Felvetődik a kérdés, a véletlen kérdése. Ki szoktatta rá a közönséget kívánságai egyoldalúságára?! Egy vers, rövidebb írás, humoreszk megszólaltatása, egy színész hangja, egy jelenet valamely műből, apró részlet egy irodalmi alkotásból, hangjátékból, kabaréból stb. Ezek is kérések, kívánságok — vagy nem? A kívánságműsor a jelenlegi formájában nem unalmas ugyan, de egysíkú. Számítalan 3—5 perces dolog van még, amit kívánni, szeretni lehet. Én azt hiszem, ezek ellen az óhajok ellen a rádió munkacsoportjának sem lenne semmi kifogása. Ha egyébként valóban a közönség kívánságairól

van szó, akkor az képe önmagáról. A fent említett lehetőségek bevonásával egy pezsgő, burjánzó, színes és változatos, tartalmában rendkívül gazdag műsort lehetne összeállítani. Ezt a lehetőséget a műsor szerkesztőségének is fel kellett ismernie. De ahhoz, hogy a közönség ilyen is merjen kérni (többéves ellenkező tapasztalatok után), magának a rádiónak kell megmutatnia az új utakat, lehetőségeket.

Pop-párhuzamok (22.20, szombat)

Egy műsor azok közül, amelyek kizárólag az ifjúságnak szólnak. Zeneszámok, együttesek, főleg új termékeik ismertetése, zenével. Bár a műsorvezető mond is valamilyen szöveget, úgymond tájékoztat arról, amit hallunk, amire asszociálhatunk (az elképzelései szerint), ennek ellenére mégsem mond semmit. Azt vártam, hogy valóban párhuzamot vonhassunk szerzemények, együttesek, stílusok között. Hogy komolyan áll hozzá, magyarázatainak különösebb értelme és ereje lesz. Rávilágít a bemutatásra kerülő dolgok fogyatékságaira, érényeire, új jegyeire. De helyette egy átlátászó szöveg fogad, amely azonban mindig új — átlátószóságában; lapos, egyhangúan unalmas és a lemezlovas szerepében tetszelgő. Kár. Elvárható lenne, hogy a szöveg lélethű, fiatalos tűző, szabadelvű legyen, mint az ifjúság. Szabadszótárú lett, mert a dolgokat úgy fűzi össze, hogy a jobbik esetben is csak azt ismételheti el, amit már unalomig ismerünk. Hiányzik belőle a „vér”. A műsor nem támaszkodhat csak a zeneszámokra, mert nem lehet mindenki vájtfulú és nem áldozhatja idejét kizárólag egy mozgás megfigyelésére és nyomon kísérésére. Elvárjuk tehát a szöveg-párhuzamokat. Pop-párhuzamokat szeretnénk hallani — de igaziakat.

BELGRÁD 2.

A sablon mintája. Vagy nem tűnt fel senkinek, hogy napról napra ugyanazt hallgatja? Ezek nem gyűjtőfogalmak, amibe minden belefér (mint pl. Zágráb 2. esetében a *Radio-Jadran, Studio-A*). Nézzük, miről is van szó?

A következő műsorokból válogathatunk: A társult munka rádiója, Közös hullámhosszon, Zene ez mind (egyveleg), Útjelző — ifjúsági műsor, Mindent a sportról, A hét művészet, Autóbusz fél hatkor, ezután valamilyen irodalmi alkotás és esetleg gyermekműsor a végére. Többnyire naponta jelentkező tömbök ezek. Bizonyos az, hogy pl. A társult munka rádiója elnevezésű műsorban magán a társult munkán kívül másról sem lehet szó. Aztán az Útjelző, az ifjúság műsora. Kora reggel kezdődik a közös hullámhosszon. Ez a műsor szórakoztató jellegű, ezenkívül módot nyújt a hallgató és műsor közti közvetlen (telefon-) kapcsolat megteremtésére. Soroljuk ide még a zenei egyveleget is. Ahelyett, hogy mindez különálló műsort kapott, egy közös délelőtti programba lehetne beolvasztani. Sem az ifjúság problémái nem olyan különállóak, sem a

társult munkáé, hogy ne túrnék meg egymást egy műsoron belül. Egy szóval, lehetne itt is egy közös hullámhosszat létrehozni, amely minden tekintetben felülmúlhatná a jelenlegi állapotot. Egyelőre csak ott tartunk, hogy külön-külön hallgathatjuk meg mindegyiket hosszabb és szárazabb verzióban.

Ha van is szabad idő, a műsorok naponkénti vagy kétnaponkénti ismétlődése sokkal számottevőbb, mint a „szabadúszók” jelenléte. A sablon itt teszi újságszerűvé, napilapszerűvé, amelynek van egy ugyancsak sablonszerű ünnepi kiadása is. Az „olvasó” mindig tudja, melyik oldalon mit találhat, melyik oldalon mit kereshet, hol lelheti fel kedvenc rovatát vagy karikaturistáját stb. Minden rádióállomás műsorainak van egy gerince, amelynek mentén végighúzódnak a napi programok. Minél több a gerincből kifutó egyéb leágazás, annál sokoldalúbb, erősebb és érdekesebb a kialakított figura formája. A rádióra vonatkoztatva: annál szélesebb tömegekhez képes szólni, annál nagyobb területen képes embereket megmozgatni. Ha a váz domináns, kevés a flexibilis leágazás, a forma és tartalma egyszerűsödik, laposodik, megszokottá válik és egy idő után észrevétlenül elmegyünk mellette.

Vasárnapi sztereó műsor az URH sávon

Reggel kilenckor a 2. program megkezdí különálló vasárnapi sztereó műsorát. 13 óráig a komolyzenei alkotásokból hallgathatunk, majd egy óra jazz és ismét komoly zene. 15 órától a műsor vendégével beszélgetnek el — a komoly zenéről, a művész életútjáról, munkájáról, kedvenceiről, 18—20 óráig egy opera rádiófeldolgozása. Befejeztük.

Zene van sokféle. Komoly zene is rengeteg. Ebben a művészetben nincs két egyforma, két hasonló. Két azonos műfajú alkotás is csak annyiban azonos, amennyiben a műfajuk, de ezentúl másban aligha. Akármennyire is különbözőek, bármilyen ügyesen is válogatják azokat össze a stúdióban, az csak komoly zene marad egész délelőttre és csekély eltéréssel délutánra. Nagyon örülök neki, hogy ennyit szenteltek a komoly zenére, de ezzel még nem érték el céljukat. Mint mondtam: a vasárnap a kultúra napja, s ilyenkor nemcsak a komoly zenét, hanem a prózai irodalmat, színházat, hangjátékot, rádiójátékot, költészetet és mást is akarunk. Hisz oly végtelen és kimeríthetetlen a zene és az irodalom egymagában, hát még a kettő együtt! Olyan gyönyörű példáit hallottam egy ilyen műsornak Bécsből. Nem lehetne az ötletet itt is kidolgozni, természetesen egyéni hangvételen? Egyoldalúnak lenni akkor, amikor a lehetőségek csak úgy ostromolnak bennünket!

Kritikám eddig is és ezután is őszinte hangvételű. Magam is a komoly zene híve vagyok, de ami fárasztó, azt ne tagadjuk. Örülnék neki, ha észrevételeimet nem romboló, hanem építő szándékúnak fognák fel. Egyébként: a vasárnap legyen valóban a kultúra, a szórakozás napja, hogy megnyugodva, friss szellemmel kezdhessük az újabb hetet.

ZÁGRÁB 1.

Valami azt sugallja, hogy itt többet foglalkoznak a színvonallal, tartalommal. Az informatív jellegű műsorok mennyisége nagyjából meg-egyezik az előbb említett két adóéval. E területen nem is mutatkozik számottevő eltérés. Mindaz, ami ezen kívül — kulturális, oktató, szórakoztató — adja meg az említett lényeges különbséget. Ki kell emelnem, hogy nem a mennyiség játssza itt a fontosabb szerepet (bár észlelhető), hanem elsősorban a minőség.

Térjünk rá a konkrét példákra. Vitathatatlan, hogy többet foglalkoznak a gyerekekkel. Mesét, verset, zeneszámokat sugároznak nekik. Minőségük (tartalmilag) rendkívüli. Érdekeségekről, különlegességekről éppúgy elbeszélgetnek velük, mint a hétköznapi gyermekproblémáiról. Ezek a műsorok végre a gyerekekről szólnak a gyerekeknek — nem pedig a felnőtteknek. A gyerekek kívánságára — egy műsorcím a sok közül. És mit? — komoly zenét. Hosszú távon figyelem a rádió ezen ténykedését és önkéntelenül is visszaemlékszem gyermekkoromra, amikor a Zágráb 1. gyermekműsorait hallgattam. És világos előttem a törekvés célja: mindenkinél komolyabban álltak hozzá a legfiatalabb generációk neveléséhez.

Tudja azt mindenki, hogy a gyerekeket már járóképes koruktól intenzíven kell nevelni a széles látókör, a mozgékonyosság (szellemi, fizikai), a helyes ítélőképesség stb. kialakítására. Tudjuk, hogy ezekből az emberekből lesz a jövő népe, társadalma, kultúrája és együttesen mindaz, amit mi életnek nevezünk. De mindezt kizárólag csak tudni még édeskevés. Hosszú évek tapasztalatai után elérhető egy magas színvonal, könnyed mozgékonyosság a műsorszerkesztésben. Ezt az örökséget használják fel ma is újabb tapasztalatokkal gazdagodva.

Véleményem szerint egy társadalom kultúrájának és emberségének nagysága abban is megnyilvánul többek között, hogy mennyit és hogyan foglalkoznak a kicsinyekkel, szellemi és fizikai utódaikkal. Szó sincs arról, hogy Zágráb 1. ezt a kötelességét hiánytalanul teljesíti. Mulasztás akad bőven. (Mellőlesen: a Szabadkai Rádió a kisiskolások korosztályáig gyakorlatilag egyáltalán nem foglalkozik a gyerekekkel.)

Naponta módunkban áll rádiójátékot, színművet és irodalmi művet hallgatni. Nem hiányoznak az oktató műsorok sem, de a komoly zene, a szórakoztató zene és népzene is szép számban talál képviselőre. Döbbenetesen változatos, színes és sokrétű a műsorszerkesztés: ritka témával foglalkozók, hallásra egzotikusak, kevésbé ismert és megszokott dolgok. A sokoldalúságra íme néhány példa: Műsor gyermekeknek, Fiatalok zenei tribünje (Grožnjan), Új dalmát dalok, Zenei sokféleség, Jugoszláv népek dalai és táncai. A swing ideje, Ismerjük meg hazánkat, Zenei miniatűrök, Az el nem kötelezett országok zenéje (!), A színpad csillagai, Európai népdalok, Rádióregény, Rádióújság, A gyermekek kívánságára, Ne aludj, kedvesem, amíg szól a rock and roll... — sorolhatnám még. Úgyesen és hatékonyan szól a tömegekhez. Mindenkihez utat talál. A

változatosságot nem csak a műsorok sokoldalúságára alapozzák, hanem igényesebb realizálására is.

Úgy érzem, ki kell térnem egy lényeges momentumra is, amely sokunknak figyelmébe sem ötlük. Ez a szövegkultúra — a bemondó beszéd-kultúrája. Tudom, hogy a beolvasott szöveg minősége nem a bemondó olvasási technikáján áll vagy bukik. A minőség annak az érdeme, aki megszerkeszti, összeállítja. Dicsérem az olvasott szöveg tartalmi egyszerűségét, világosságát és tömörségét. De dicsérnem kell annak akusztikai átütő erejét is. Nos, ez utóbbi az, ami az olvasási kultúrától függ. Ettől lesz fülnek kellemes, értelemnek könnyen felfogható a közölt anyag. Korántsem mindegy, milyen tónus és háttér kíséri a prózát. Ez is egy a sok pozitívum közül, amit a rádió munkacsoportjának javára írhatunk.

Végül valamit a naponta ismétlődő programokról. Figyelmetlenségünk következtében arra a megállapításra juthatunk, amire a Belgrád 2. esetében. Mi teszi mégis változatosabbá, élénkebbé, ellentétben a másik adó műsoraival? Az, hogy képlekenyebb, változóbb, nyelvezete gazdagabb, megszólalási módja sokféle. Gördülékenyek és dinamikusak a betétek, állandó mozgást mutatnak.

A Zágráb 1. műsorai teljesebbek, szisztematikusabbak, egységesebb képet mutatnak, kulturális színvonaluk magasabb, mint a megfelelő belgrádi adóé.

ZÁGRÁB 2.

Az egész napi adás felosztható két nagy egységre. A délelőttit a Radio-Jadran alkotja, amíg a délutánit a Studio-A. Az elképzelés nem egyedi, a megvalósítása mégis azzá teszi.

A *Radio-Jadran* a turisták, a tengerpartunkon nyaralók műsora. De van ennek a műsornak egy tágabb köre is. Azzal, hogy nem kizárólag a tengerparttal foglalkozik, hanem az egész Horvát SZK-ba bepillantást nyújt, egyúttal közelebbre tudja hozni a horvát és dalmát ember életét. Tudósítók hada veszi ki részét ebből a munkából, akik naponta meglátogatják az ismert és kevésbé ismert városokat és falvakat, hogy onnan hírt hozzanak valamilyen rendezvényről, kulturális ünnepségről, helybeli — nagyobb jelentőségű újdonságról. A tárlatokra éppúgy ellátogatnak, mint a zenei rendezvényekre, népiünnepélyekre, sőt olyan embereket is megszólaltatnak, akiknek foglalkozása már ritkaságszámba megy. Mondanom sem kell, hogy ezzel akarva-akaratlanul a falusi turizmus malmára hajtják a vizet. Ez pedig nem lokicsinylendő. Valószínűleg még sok idő elmúlik addig, amíg teljes szépségében felfedezzük az ország belsejét, ahol nincsenek híres erődítmények, Adriai-tenger, ahol nincsenek fényes szállodák és éjjeli mulatók, de ahol a paraszti egyszerű környezet a maga tisztaságában tárul elénk. Ezek a helyzetképek élnek — a tudósító fáradtságot nem ismerve kutatja fel az adott tárgykör érdekességeit és kérdései jól megszerkesztettek, nem a naponta hallottak

és kiismertek. Egy kérdés akkor jó, ha a hallgatóban potenciálisan felébrésztett érdeklődésre választ tud adni. Egy kérdés azonban igazán akkor lesz nagyszerű, ha meglepetésszerű, nem remélt, új oldaláról világítja meg az esetet. Az utóbbiakból egyre többet hallhatunk. A riport szerves része a műsornak. Az előbbi minősége, tartalma egyenesen befolyásolja az utóbbiét. A minőség és a tartalom ebben az esetben a riportter műve, ezért nem szabad megfedkezni róla.

Ezek a riportok nemcsak kulturális és etnikai jelentőségűek, de fontos társadalmi-szociológiai problémáknak is teret adnak. A csoport és egyén munkájának társadalmi megbecsülését és elismerését látom megtestesülni ezekben a törekvésekben, riportokban. Mert valóban egyszerűbb és könnyebb volna a stúdió környékéről összegereblyézni az anyagot, hiszen aktuális téma akad bőven.

A Radio-Jadran munkacsoportja a külföldön már jól bevált gyakorlat hazai alkalmazásának lehetőségeit is felismerte és ügyesen kezeli. A körkapcsolásról beszélek. Kisebb, helyi jelentőségű adókkal veszi fel a kapcsolatot, mint amilyenek például Eszék, Dubrovnik, Split, Rijeka vagy a ljubljanei stúdió. Egy új hang mindig változatosabb képet kölcsönöz az egésznek. Módunk nyílik arra, hogy az említett körzetek életébe bepillantunk. Adott esetben ezek a körkapcsolások már jó ideje túlnőtték a pillanatkép jellegét. Szerves részévé váltak a műsornak és a maguk módján járulnak hozzá a dinamikus váz kialakításához. Megszólalási módjukkal, frissességükkel, nem utolsósorban tartalmi közlendőjükkel elérték azt, hogy a hallgatóságban a pillanatkép érzete megsemmisül, miközben életképpé transzformálódik. A fényképek sokasága színes filmmé változott, s eközben funkcionális értelme is vele fejlődött: a csupán bepillantást vele éléssé, együttéléssé emelte fel. Ezáltal a régi rossz gyakorlat hatása érezhetően gyengül: a központi stúdió fokozatosan elveszti a mindenes, az úr szerepét, miáltal a látószög tekintélyesen kitágul. Nemcsak a közeli dolgok jutnak a tudat fókuszába, hanem az eddig megfoghatatlanok is.

A körkapcsolások másik fontos eredménye, hogy azonnali képet kapunk az említett körzetek és a tágabb területek napi kulturális rendezvényeiről. Sok fontos következtetést vonhatunk le ezekből a látszólag naiv, de valójában apró, árulkodó jelekből.

A műsor keretében egyébként a kicsinyekkel is foglalkoznak, szó esik a sportról, és tekintélyes teret kap a társult munka. Nem fedkeznek meg a külföldi turistákról sem: három nyelven tájékoztatják őket a nap eseményeiről és a kulturális rendezvényekről.

Nem töri meg ezt a hangulatot a 13 órakor kezdődő komolyzenei műsor sem. A 6 órás szórakoztató műsort mintegy kiegészíti és könynyedén átvezeti a délutáni, másik maratoni műsorba, a Studio-A-ba.

A *Studio-A* legalább olyan változatos, mint délelőtti társa. A különbség közöttük abban nyilvánul meg, hogy míg a délelőtti szakasz főleg a turistáké (nyáron), addig a délutáni a munkából hazatérő emberé. Mi mindent hallgathatunk délután?

Eppur si mouve — oktató jellegű tudományos műsor, könnyed, mindenki számára hozzáférhető. Meridijan 16 — röviden a világról; Pod starim i novim ikrovovima — régiségek és újdonságok, aktuális problémák a kultúra és társadalom területéről; népzene hazánk különböző tájairól; irodalmi, színpadi alkotások, komoly zene és sok más. Szombaton Crvena jabuka — a fiatalok műsora. Gördülékeny, változatos betéteket hallhatunk. Pezseg az élet — mondjuk. Helyet kap benne mindenki, aki úgy érzi, mondanivalója akad. De túl ezen, helyet kapnak az emberi igények összességükben. Szükségtelen ismételnem azokat a vonásokat, amelyeket a Radio-Jadrannal kapcsolatban felhoztam. Általános alakjukban értelmezhetőek itt is. Ez bizonyítja a 2. műsor állandó, változatos műsorát, és ha egyszer valamiért keményen megdolgoztak, ne tulajdonítsuk el tőlük a dicséret babérját.

ÚJVIDÉK 1.

Megkülönböztetett figyelemmel kísértem hazánk első, önálló magyar rádióadójának műsorait. Nem azért tettem ezt, mert erővel jót vagy rosszat akartam látni. Az adó különös jelentőséggel bír (elméletben legalábbis): a vajdasági magyarság és részben a többi nemzetiség saját nyelvű műsorait sugározza. Ami a magyar nyelvű adások mennyiségét illeti, az rendben is volna. A többi nemzetiség nyelvén sugárzott adások száma azonban jelentéktelen, főleg az információkat továbbítják. Nemcsak társadalmi, de kultúrszociológiai kérdésbe és etnikai problémákba keveredünk. A nemzetiségek kultúrájának, hagyományainak ápolásában a rádió jelenlegi törekvéseiben nem erőlteti meg magát túlságosan (a magyaron kívül).

Az adó mintegy összegyűjti a tartomány lakosait. A maga hiányosságában és jól észlelhető egyoldalúságában is részben meg tudta valósítani ezt az összegező szerepet. Igyekszik tájékoztatni bennünket a szűkebb hazánkban történeletről éppúgy, mint Jugoszlávia és a világ legfontosabb eseményeiről. A Hallottuk—láttuk délutáni híradóban a vajdasági rádióállomások együttes közreműködéséből értesülhetünk a nap legkiemelkedőbb eseményeiről tartományunkban. A többi híradó, beleértve az estit is sokkal tágabb jellegű.

Ami egészében feltűnő: a napi adás tobzódik a zenés műsorokban. Naponta többször népzene sugároz. Rengeteg a szórakoztató zene. És szép számban hallgathatunk komoly zenét is. Mindent összevetve, zenés rádiónak keresztelhetnénk el. Szerény becslésem szerint, a napi adások 75%-a zenés műsor, 10%-a híradó, a többi 15% egyéb szöveges műsor. Ebbe a 15%-ba kell beleférnie a gyermekműsoroknak, irodalmi és színpadi alkotásoknak és még sok más apróságnak. A 15% a napi adásból valamivel több, mint 2,5 óra. Ahhoz nagyon kevés, hogy ennyi minden beleférjen (a Műsoremlékeztető és a Rádióterefere is innen viszi el a maga félórásckáját, az Estéről estére pedig a másik félórás-

kát). Tagadhatatlan, igyekeznek bemutatni íróinkat, költőinket, politikusainkat, azok műveit, írásait, a vajdasági zenészek alkotásait, de a törekvés még elég kis eredményt mutat. Vajdaságban élünk, és illene többet érintkeznünk saját kultúránk egykori és mai javaival. Ebben rengeteget segíthet a rádió. Nincs miért szégyenkeznünk, nincs mit takarognunk. Ezek az alkotások színvonalukban magasak, bármikor megállják helyüket tartományunk határain kívül is. Tehát van Irodalmi kis-tükör, Lírai tízperc, Szempont, Hangjáték a stúdióból, Szivárvány meg Kaláka stb., csak éppen kevés. A szépirodalmat, a szép szót a parasztházakban éppoly szívesen hallgatják, mint a városi toronyházakban.

Muzikaszó-jókívánság. Ahhoz semmi közöm, hogy ki mit szeret, hogyan kedveskedik szeretteinek. Mással van baj. A szövegmondóval. Pityi Palló és a herkentyű billentyűje is előkerül olykor, ha a bemondó nyelve egy közönséges név és még közönségesebb jókívánság felolvasása közben a betűtől nem látja a szöveget. Sűrű a nyelvi botlás, sokszor esetlen és helytelen a hangsúly. Gyakran nem tudjuk eldönteni, befejezte-e már vagy mondana még valamit. A félórás műsorocskából, ha más nem, de ezt a hibát bizonyosan könnyen ki lehetne küszöbölni. Bennünket senki sem fizet azért, hogy ezt végighallgassuk, de úgy tűnik, ott sem a munka minőségét fizetik.

Ha az Újvidéki Rádió magyar nyelvű műsorairól beszélünk, az URH adót nem illik kifelejtenünk. Az irodalom helyzete itt sem rózsásabb. Nem értem, miért kellett törölni a vasárnap esti irodalmi műsort (ha csak ideiglenesen is). Nagyon is jól megvoltunk vele és szépen illeszkedett bele az azt követő komolyzenei hangversenybe.

Ezzel szemben rendkívül jólsikerültnek tartom az Operaházak és hangversenytermek műsorából című adást, valamint a Nyáresti hangversenyt. Az a törekvés, hogy a friss zenét igyekeznek bemutatni, azzal az előnnyel jár, hogy az alkotásokat nem a tökélyig kimunkált és utánjavított hangfelvételekről, hanem az egyedi, természetes hangzású koncerttermekből ismerjük meg, minden hibájával és előnyével együtt. Így kerülhetnek a nagyközönség elé (egyre gyakrabban) a kevésbé ismert vagy teljesen ismeretlen művészek és művek, együttesek. A hazai koncertekről keveset hallunk, bár kétségtelen, nálunk is csak történik valami, vagy nem?

Ez az újvidéki együttes elég erős ahhoz, hogy fogyatékoságait korrigálhassa, élvezetesebb és fordulatosabb műsorokat szerkesszen. Hangfelvételeik száma is jelentős bázis és kombinálva ezt a hozzáértő munkacsoport nagyobb munkakedvével, még sok érdekes újdonságra találhatnak.

SZABADKAI RÁDIÓ

Hétfőtől péntekig az ábra a következő (középhullámon): 5.00—12.30 az Újvidéki Rádió 1. és 2. műsora, 18.30—24.00 az Újvidéki Rádió URH és 2. műsora. Tehát semmi új ebben az időintervallumban. Dél-

után van 2,5 óra magyar nyelvű és 3 óra szerb nyelvű (önálló) műsor. Ekkor megtudhatjuk mindazt, ami körülöttünk és a szomszédos Kanizsa községben történt. A mindenbe beletartoznak a piaci hírek éppúgy, mint a sport, a munkaszervezetek élete és a helybeli szemérmes kultúra még szemérmesebb és tartózkodóbb ismertetése. Mi nincs a Szabadkai Rádió műsoraiban? Gyakorlatilag nincs önálló irodalmi, komolyzenei, oktató-nevelő műsora. Annál több a hír, a riport, a helyzetkép és a szórakoztató zene. De azért ne legyünk telhetetlenek: a kultúrának is adtak naponta néhány percet (Minuti kulture, Kuda večeras; valamivel jobban áll e téren a magyar nyelvű adás, mert a hét egy napján a környék kulturális életével is foglalkozik). Egyelőre ott tartunk, hogy a tájékoztató és szórakoztató szerepében a csoport kielégítő munkát végez, bár néha mindenből hírt akarnak faragni.

A szombat délelőtt a pop-zenée, a délután az ifjúságé vagy az üdülőké. A vasárnap változatossága pedig hűen megőrizte a szünke szabadkai hangulatot.

Az egyébként sztereó URH műsor egy hét leforgása alatt 48 óra szórakoztató zenét sugároz hirdetésekkel megtűzdelve. Lemondott az informatív jellegű műsorokról, de kitagadta a kultúrát is.

Egyébként a „legjobb” véleménnyel kell lennem a zenezámok mérhetetlen változatosságával kapcsolatban is. Arra gondolok, amikor a zenefelelős kiválaszt egy lemezt és elejétől végig leforgatja a rajta található szerzeményeket. Vasárnap egyébként megtisztelve érezzük magunkat, amikor a 7.00—24.00 óráig tartó szórakoztató műsor mellett tölthetjük el a napot. A szabadkai hallgatóság e téren még olyan sokkhatásoknak is keményen ellenáll, amikor az óránként ismétlődő karakterisztikus jelzés és a hirdetmények belerecesznek a hangfalakba egy ügyes technikus jóvoltából.

Nos, ez is kultúra, ha valaki nem tudná... Ez a munkakultúra — nálunk egyébként gyakrabban nevezik munkaszokásnak. Nem tagadom, előfordulnak órák, délelőttök, amikor még az egysíkú szórakoztató műsor mellett is jókedvvel tölthetjük el az időnket. Olykor változatos, élénk, van benne mozgás. Van tehát bázisa a jobb összeállításoknak is, de ezen az arányon illene valamit javítani.

ZÁGRÁB 3.

Amikor Zágráb 2. befejezi napi adását, 21.00 órakor, megkezdí rövid, de tartalmas műsorát a Zágráb 3. Naponta 21.00 órakor újjászületik egy világ, amely sajnos, csak a „felső tízezer” világa, hogy miután tiszavirágszerű 3 órás életében otthont ad a haladásnak, 24.00 órakor kimúlásszerűen távozzon a békés otthonokból.

Ha a mindennapos munka után a dolgozó hazatér, egy rakás egyéb kötelesség zúdul a nyakába, amelyek közül a legfontosabb helyen a családi gondok megoldását találjuk. Amikor beesteledik, nagy többségük

alig várja, hogy pihenőre térjen. A Zágráb 3. pedig éppen akkor kezdi sugározni műsorait. Az ébren maradók újabb százaléka egyéb okok miatt nem tart igényt ezekre az adásokra. Marad a „felső tízezer”, amely most nem társadalmi pozíciójánál fogva vált azzá, hanem kulturális és művelődési igényei miatt. Ennek a rétegnek tehát éppúgy része lehet a kőművesegéd, a fémmunkás, az árokászó, néhány „megtévedt” egyetemista, mint a mérnök, az orvos, a kulturális dolgozó és egy éjjeli műszakos portás. Mindezeknek az embereknek egyetlen van egy közös jellemzője: önerejükből kulturális igényeiket túl tudták emelni az átlagemberén. Intenzíven érdekli őket a modern világ társadalmi, politikai, kulturális haladása, de éppúgy szükségét érzik a régi szellemi kincsek befogadásának is. Ők tehát azok, akikről feltétlenül meg kell emlékeznünk, ha a zágrábi 3. műsorról akarunk szólni. De nézzük magát a műsort.

Leginkább 3—6 önálló témájú blokkot sugároznak az említett 180 perc alatt. Habár megtörtént már, hogy a rendelkezésre álló műsoridőt egyetlen témával töltötték ki jelentősebb évfordulók, megemlékezések és hosszabb lélegzetű alkotások esetében, a jelenség alapjában véve nem gyakori. Többnyire egy szöveges műsort egy zenés követ, bár mutatkoznak eltérések is.

Általában naponta foglalkoznak olyan témával, amely a modern társadalmak mozgásait elemzi. A világpolitika éppúgy képviselheti magát, mint saját politikánk és társadalmunk tudományos vizsgálata. A tanulmányok változatosak, érdekesek, sokszínűek. Miközben megannyi fontos kérdésre adnak választ, nevelik a hallgatót, gondolkodását finomítják, élesítik. Kialakítják benne a dinamikus, korszerű társadalomszemléletet.

Zene: hang és szóképekben. Ez a terület legalább olyan kimeríthetetlen anyagában, mint a társadalmi változások. Végtelen változatossággal és az egyediség megismételhetetlenségének technikájával tárulkozik elénk a múlt és a jelen, perspektívájában pedig a jövő. Unikumnak számító, mesteri, de a véletlenek folytán feledésbe merült alkotások és jól ismert, kedvelt művek alkotnak harmonikus egységet. Alkotók és előadók, az igényes művészet még igényesebb tolmácsolói vonulnak be tartósan emlékeinkbe. És öröndetes: végre a hazai zenészgárda is elfoglalhatta az őt megillető helyet. Egyenrangú társként lép fel a külföld termékeivel szemben. Az avantgarde irányok sem maradnak ki, és nem maradnak le. A legmodernebb, a kevésbé mai és a múlt zenei, esztétikai-filozófiai milyenségére és miérségére ad választ.

Hosszú hónapokon át hetente egyszer hallgathattuk a Dvořák-ciklust, most a gáláns francia muzsikát élvezhetjük immáron több mint fél éve. A közelmúltban tárult elénk M. K. Ciurlionis, zenész, festő, a modern irányzatok egyik megteremtőjének élete, szelleme, munkássága. Az Éjjeli hangverseny keretében hallhattuk K. Baranović: Pan—szimfonikus költemény Miroslav Krleža szövegére című művét. Háromórás műsorral emlékeztek meg a zseniális etnomuzikológus, zenész és humanista Bartók Béla születésének 100. éve alkalmából. A Fonotribün bemutatja

a technika legújabb sikolyát, a digitális eljárással készülő szuperfelvételeket. A keret valóban kimeríthetetlen. Az eredeti értelmezés, hozzáállás, a külső munkatársak, az egyedi megoldások sokasága, a technikailag és szellemileg képzett gárda jóvoltából lesznek ezek a műsorok is alkotó jellegűek.

A harmadik legfontosabb dolog, az irodalom kiemelése a hétköznapi porral belepertett életből. A 3. műsor mérhetetlen szellemi többletet képes nyújtani azoknak, akik hajlandók befogadni. Mindig hagy azonban annyi teret és szabadságot, hogy a hallgató maga is aktív, alkotó résztvevője legyen a műsoroknak. Számtalan előnye közül nem térhetek ki mindre. Eredeti célját, vagyis azt, hogy az embereknek az igényes kultúrát továbbítsa, a probléma dinamikus megoldását és a korszerű társadalomszemlélet módjait bemutassa, eredetien, hatékonyan és nagy sikerrel végzi. Mindezt a humanista társadalomépítő szemszögéből nézve örömmel veszem tudomásul.

BELGRÁD 3.

Újfent elzengedezhetném a Zágráb 3-mal kapcsolatos dicsőreteimet. Nem másolata az előbbinek, sem az előbbi az utóbbinak. Ez is éppúgy a „felső tízezer” műsora, azonos értelmezésben, mint az előbbi. Ugyancsak a kultúra, a társadalomszemlélet szószólója.

Vannak azonban specifikus jegyei is ennek az adónak, azonkívül néhány kérdésben eltéréseket is tapasztalhatunk. A mai jazz már rég túlhaladta eredeti célját és keretét, igényességével aligha mondható szórazottatónak. Eljutott abba az állapotba, amikor épp olyan megbecsülésben részesedik, mint a komoly zene. Ezt érezteti a 3. műsor is. De a jazz klasszikusainak és avantgardejának bemutatásán kívül a zenés műsorokban más újdonságokat is felfedezünk. Még kifejezettebb mértékben jut előtérbe a kortárszene ápolása. A pikáns téma sem ritka (Zenei hagyomány — énekes és hangszeres darabok. Nyugat-Jáva szigetéről pl.). Nagyobb hangsúlyt fordítanak hazánk hangversenytermei programjainak bemutatására. Ezzel az előadókat és a szerzeményeket is közelebb tudják hozni az otthonokhoz. Részletesen közvetítenek a nálunk rendezendő fesztiválok programjaiból. Bárhogyan is próbáltam értelmezni a zenés műsorokat, valahogy az az érzésem, hogy egy karnyújtásnyival megelőzik a zágrábi 3. műsort azzal, hogy a modern itt még modernebb, az időszerű még időszerűbb.

Mit mond az irodalom? Élénk, pezsgő élet sok újdonsággal és forrósággal. Bőven találok olyan témát, amelyet a rádió segítségével valószínűleg sohasem állt volna módomban megismerni (buddhista irodalom pl.). Vajdasági írók, költők jól megférnek Salvador Dalival, tanulmányokkal, esszéikkel a művészetekről. Bőven akadnak filozófiai, esztétikai, társadalomtudományi tárgyú fejtegetések.

És a Krónika, amely nem a világ háborúival, katasztrófáival, politikai

és természeti csapásaival foglalkozik, hanem a szellemi újdonsággal. Könyveket, stúdiókat, új alkotásokat, technikai kiadványokat, kongresszusokat, értekezleteket, egyetemeket és kutatóközpontokat új publikációit ismerteti. Kiállításokra, tárlatokra, galériákba kalauzol el bennünket. A forrásmunkák beszerzéséhez ad hasznos tanácsokat, útbaigazítást. Itt jut igazán kifejezésre a legkorszerűbb.

*

Ennyit az „egyedek” életéről. Mielőtt azonban pontot tennénk, említjük meg azokat a problémákat, amelyek zömmel közösek.

Sok múlik tehát a tudósító találékonyságán, rátermettségén, helyzetfelismerésén. Érezzük a riportból azt, hogy a téma érdekli a közvéleményt és nem mondvacsinált ügy előtt állunk.

Jogtalanul hódított magának teret a műdal — az eredeti népdal rovására. Elfeledjük, hogy a műdal nem képes helyettesíteni az igazi népdalt semmilyen rendeltetésében sem. A műdal az illúzióinkat táplálja csak, a népdal ezt sohasem teszi. Kár lenne a nemzeti és nemzetiségi kultúrát így elhanyagolni.

A széles sávú adók nem helyeznek elég hangsúlyt az irodalomra. Verselni, drámát, regényt hallgatni örömteli dolog. Ezekben az alkotásokban is ott vannak a múlt és jelen bölcsességei és igazságai. És gyermekeinkről se feledkezzünk meg — a véggel-rőffel harsogó szórakoztató zene helyett néha tegyünk értük is valamit.

Gyakrabban kellene tudomást szereznünk a hazai művészgárda tevékenységéről és fontos szerepéről. A rádióknak minden lehetősége és eszköze megvan ahhoz, hogy ezeket a „különcöket” omberhez méltó megbecsülésben részesítse.

A tömeges helyes informálásához hozzátartozik a kommentár, vita, stb. A helyzet nem ismerése, a szituációk bonyolultsága, a bizonytalanság sosem vezetett jóra. Ezen az állapoton is akad korrigálnivaló.

Bár oktatási intézményeink és munkaszervezeteink foglalkoznak a marxista neveléssel, társadalomismereteink bővítésével, az öngazgató szerepének és helyzetének taglalásával, úgy látszik, mégsem elég hatásosan. Kulcsfontosságú kérdésekben siethet segítségünkre a rádió.

Végül: a rádióállomások közötti kooperáció szintje magasabb és sokoldalúbb is lehetne. Ezáltal új minőséget és tartalmat nyerhetnének.

Íme, megpróbáltam keresztmetszetét adni annak, amivel naponta találkozunk kell. Sok mindennek ki kellett maradnia, de a cél nem a részletesség és aprólékosság volt. Néhány példával igyekeztem megvilágítani az erényeket és a fogyatékoságokat. Mindenütt azt emeltem ki, ami adott esetben a legtöbb információt szolgáltatja ennek a tanulmányoknak a megírásához. Ezért történetet meg, hogy egyes esetekben látszólag csak a jót, máshol csak a rosszat láttattam.

Rezime

Programska kultura naših radio-stanica

U ovom radu autor je učinio predmetom svoga istraživanja programsku kulturu nekih domaćih radio-stanica. Ukazuje na bit globalno uzete programske kulture, posebno ističe složenu zavisnost lanca: program—slušalac, te njegovo ubedenje da ni ovaj medij ne može izgubiti svoja glavna, karakteristična obeležja sve dotle dok u njegovom dinamizmu bude reflektovan čovek današnjice.

Autor ovog rada namerno ne nastoji da sačini kritiku koja ulazi u male detalje, niti takvu koja daje odgovor na sve probleme. Ukazuje na neke karakteristične tačke izdignutih, razmatranih programa. U njegovim primerima podjednako nalazimo i one najgore, a i one koji obiluju idejama i veoma su sadržajni. Ovu koncepciju svesno primenjuje i prilikom ispitivanja karaktera programa bilo onih značajnih radio-stanica ili pak onih regionalnih u nas. Glavni cilj autora je bio da na ovaj način podstakne odgovorne na dublje razmišljanje prilikom sastavljanja sadržaja dnevnog programa pa i sadržaja svakog posebnog dela.

Summary

Program Culture of our Radio Stations

The author of this article deals with the program culture of some of our radio stations. Points out the essence of program culture, the tight relation between the program and the audience and the major characteristics of this medium, noticing that the relation depends from the intensity of human reflection in the programs.

The author is not trying to give a detail critique or answers to all questions. He just points out the characteristic moments of some programs. Among his examples one can find those beyond any criticism as well as interesting ones with lots of ideas. He uses this same concept when analysing the programs of important radio stations as well as programs of the local stations. The major purpose of writing this article is to draw the attention of the responsible people, and to stimulate them for deeper thinking when they project the daily program and the contents of each program unit.